

Поводом најављених измена Кривичног законика и Законика о кривичном поступку, као мера које држава намерава да предузме у системском и систематском обрачуна са криминалом и корупцијом, објављених након седнице Савета за националу безбедност одржане 11.1.2019.године, Друштво судија Србије издаје следеће

С А О П Ш Т Е Њ Е

Друштво судија са жаљењем констатује да се понавља пракса да се значајне измене закона, овога пута у области кривичног законодавства, планирају без претходног консултовања стручне јавности, као и да се усвајање тих измена планира без јавне расправе.

Као последицу такве праксе добили смо најаву примене: истих мера чија ранија примена није дала очекиване резултате; мера за које нема поузданих доказа да су оствариле очекиване резултате; мера које могу бити у сукобу са међународним обавезама наше државе; као и меру којом се судовима намеће дужност чије испуњење не зависи само од поступања суда.

За жаљење је и то што је приликом представљања ових мера најављено да се евентуална критика стручне јавности и организација грађанског друштва неће узети у обзир, што није својствено демократском друштву када се ради о питањима од јавног значаја.

Још је жалоснија чињеница да су они који су те мере предложили тако и поступили. Не само да су критику стручне јавности и организација грађанског друштва оценили као неосновану без разматрања дате аргументације, већ су то учинили на начин својствен „борби“ против политичких неистомишљеника, дискредитујући организације и појединце који су је изнели.

Конкретна запажања о најављеним мерама и позив надлежним органима

У вези са конкретним изменама закона које су најављене од стране Савета за националну безбедност, Друштво судија позива надлежне органе, а нарочито Врховни касациони суд и Високи савет судства да размотре најављене мере и изјасне се о њима и указује свим државним органима надлежним за усвајање оваквих мера на следеће:

1. Прописивање строжијих казни за нека од најтежих кривичних дела са елементима насиља и трговине дрогом, прогресивног кажњавања и ограничење или искључење могућности да их суд ублажи

Предузимање таквих мера није спорно са становишта легалитета, јер представља део законодавне казнене политике у оквиру опште казнене политике коју води држава.

Међутим, поставља се питање оправданости тих мера, с обзиром на то да су исте мере предузимане и ранијим изменама Кривичног законика и да нису дале очекиване резултате на сузбијању ових кривичних дела, као и да нема доказа да је мера прогресивног кажњавања у државама у којима постоји дала боље резултате у сузбијању криминала него у државама у којима не постоји. Већ су именама и допунама Кривичног законика из 2009. и 2013. године прописане: строжије казне затвора за већи број кривична дела; повећан минимум казне која се може изрећи ублажавањем прописане казне за одређена кривична дела; искључена могућност

ублажавања казне за поједина кривична дела (*отмица из чл. 134 ст. 2 и 3 КЗ, силовање из чл. 178 КЗ, обљуба над немоћним лицем из чл. 179 КЗ, обљуба са дететом из чл. 180 КЗ, изнуда из чл. 214 ст. 2 и 3 КЗ, недозвољен прелаз државне границе и кријумчарење људима из чл. 350 ст. 3 и 4. КЗ и трговина људима из чл. 388 КЗ*). Тако на пример, казна затвора од три године представља најмању казну које се може изрећи за трговину дрогом учиниоцу кривичног дела неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога из чл. 246 ст. 1 Кривичног законика. Упркос томе, тим мерама није постигнут жељени резултат.

Наведене најављене измене Кривичног законика образложене су уверењем да судови изричу благе казне за најтежа кривична дела са елементима насиља и трговине дрогом. Такво уверење се заснива на статистичким подацима о висини изречених казни, из којих произлази да судови у великом проценту изричу казне ближе минимуму законом прописане казне. Овакви статистички подаци, за које извор није наведен, чак и да су тачни, сами за себе не пружају поуздан основ за уопштени закључак да су изречене казне благе.

Поуздан закључак је могуће извести тек када се анализира да ли су изречене казне у конкретном случају (с обзиром на учиниоца и околности извршења кривичног дела) одговарајуће за остваривање законом прописане сврхе кажњавања. Уколико би анализа показала да изречене казне које су ближе законском минимуму у конкретним случајевима нису одговарајуће, односно да су благе, предузимање најављених мера би имало оправдање.

Уколико би се пак показало да су изречене казне одговарајуће, то би отворило питање зашто пред судовима нема окривљених који заслужују строжије казне од изречених. У том случају би мере за сузбијање ових кривичних дела требало усмерити ка другим органима, а не ка суду.

Оваква анализа, као једини поуздани показатељ да ли су изречене казне благе или не, захтева формирање стручног тима састављеног од криминолога, пенолога, судија, јавних тужилаца, полицајаца, адвоката. Нажалост то до сада није учињено.

2. Прописивање казне доживотног затвора

Право је државе да у свој казни систем уведе казну доживотног затвора. У великом броју држава таква казна је прописана за најтежа кривична дела. У том смислу, ни најавна увођења ове казне у наш правни систем, сама по себи, није спорна. Међутим, најавна да ће бити искључена могућност за условни отпуст лица која су осуђена на ову казну, могу нашу државу довести у сукоб са обавезама које проистичу из међународних конвенција које је ратификовала.

Наша држава је, као чланица Савета Европе, ратификовала Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода која је, у складу са Уставом Републике Србије, саставни део нашег правног поретка. Сходно члану 18. став 3. Устава, одредбе о људским и мањинским правима тумаче се и у складу са праксом Европског суда за људска права. Према ставу тог суда, да би прописивање и изрицање казне доживотног затвора било у складу са Европском конвенцијом неопходно је да национално право има механизам који омогућава да се, без изузетка, изречена казна доживотног затвора преиспита након одређеног броја година њеног издржавања, односно да се утврди да ли су наступиле значајне промене у животу осуђеног и да ли је постигнути напредак ка рехабилитацији осуђеног такав да наставак издржавања казне доживотног затвора више не може бити оправдан легитимним пенолошким разлозима. Поред формалних гаранција да казна доживотног затвора може бити смањива ако су за то испуњени

пенолошки услови, морају постојати и стварни изгледи за тако нешто. У супротном, примена казне доживотног затвора представља повреду члана 3. Европске конвенције, односно нечовечно и понижавајуће кажњавање. У случају да национални прописи не предвиђају механизме за преиспитивање казне доживотног затвора, несагласност доживотног кажњавања са чланом 3. Европске конвенције ће се у односу на осуђеног појавити већ у тренутку изрицања те казне.

Један од таквих механизма, поред условног отпуста, може бити и помиловања од стране председника републике. Најављено увођење доживотне казне затвора без могућности условног отпуста, намећу обавезу да се, пре њеног увођења, преиспита да ли помиловање од стране Председника Републике, уређено Законом о помиловању, представља делотворни механизам за преиспитивање казне доживотног затвора и евентуално отпуштање осуђеног, уколико су испуњени пенолошки услови. Наиме, Европски суд за људска права заузео је становиште да је, у случају када не постоји могућност условног отпуштања од стране суда, потребна строжија контрола законског оквира и праксе давања помиловања од стране председника републике.

3. Дужност суда да оконча суђења за најтежа кривична дела са елементима насиља и трговине дрогом у року од 12 месеци

Дужина трајања судских поступака зависи од низа фактора. Поред оних субјективних, везаних за поступање самог суда током поступка, постоје и објективни фактори на које суд не може да утиче. Неки од њих су: сложеност и структура предмета (нпр. број окривљених и кривичних дела); правила кривичног поступка која сама по себи изискују одређено време за предузимање процесних радњи (нпр. време које се по закону мора оставити окривљенима и њиховим браниоцима за изјављивање одговора на оптужницу); поступање других органа по налозима суда (нпр. полиције, јавних тужилаштава, вештака); просторно-технички услови (нпр. мали број судница које испуњавају услове за суђења у таквим предметима); обавезе судија у вези са поступањем у другим предметима (нпр. као чланови већа у поступцима које воде друге судије); оптерећеност судија (нпр. већим бројем предмета и другим пословима) и друго (нпр. извођење доказа који се не могу прибавити у кратком року, болест учесника у поступку, нарочито наступање код оптуженог, у току главног претреса, душевног обољења или душевне поремећености или друге тешке болести због које не може учествовати у поступку).

Имајући у виду изнето, прописивање дужности суда да најсложеније предмете оконча у року од 12 месеци не само да је нереално, већ може довести до тога да се првостепени поступци окончавају иако нису „зрели“ за пресуђење, уз кршење процесних правила и права на правично суђење. Све то доводиће до укидања пресуда, враћања предмета првостепеном суду на поновно суђење и дужег трајања поступака. Тиме би се ова мера, усмерена на убрзање судског поступка, претворила у своју супротност.